

اثر بخشی آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر قصه‌گویی بر اضطراب دانش‌آموزان دختر دوره

ابتدایی

فاطمه دوست‌محمدی^۱، عاطفه بیدختی^{۲*}

(۱) دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه روانشناسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

(۲) استادیار گروه روانشناسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

*نویسنده مسئول: ate-danesh1362@yahoo.com

تاریخ پذیرش مقاله ۱۴۰۳/۰۸/۱۶

تاریخ دریافت مقاله ۱۴۰۳/۰۵/۰۴

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر قصه‌گویی بر اضطراب در دانش‌آموزان دختر دوره ابتدایی انجام شد. روش پژوهش از نوع نیمه‌آزمایشی و طرح پژوهشی پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان دختر پایه ششم ابتدایی شهر سمنان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ به تعداد ۵۶۹ نفر بود که از بین آن‌ها تعداد ۳۰ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه (آزمایش ۱۵ نفر و کنترل ۱۵ نفر) جایدهی شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از پرسشنامه اضطراب مارچ و همکاران (۱۹۹۷) استفاده شد. گروه آزمایش به مدت ۱۲ جلسه تحت مداخله پروتکل آموزش هوش اخلاقی به شیوه قصه‌گویی فرانک و بوربا (۲۰۱۴) قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها از آزمون آماری تحلیل کوواریانس استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که آموزش هوش اخلاقی به شیوه قصه‌گویی بر کاهش اضطراب در دانش‌آموزان اثربخش بود ($P < 0/001$). بر اساس نتایج پژوهش حاضر می‌توان نتیجه‌گیری کرد که استفاده از محتوا و دستورالعمل‌های آموزش هوش اخلاقی به شیوه قصه‌گویی بر کاهش اضطراب در دانش‌آموزان مفید است.

کلید واژگان: هوش اخلاقی، قصه‌گویی، اضطراب، دانش‌آموزان

مقدمه

مناسبتی برای تحصیل، تربیت و یادگیری شیوه ارتباط صحیح با دیگران برای کودک فراهم می‌گردد و استعدادها هر کودک بتدریج شکوفا می‌شود (برادران و همکاران، ۱۳۹۹).

از جمله چالش‌هایی که دانش‌آموزان دوره ابتدایی با آن مواجه هستند اضطراب^۱ است. اضطراب در نظریه راجرز عبارت از؛ وجود تجارت و ادراکات ناهماهنگ با

یکی از مهم‌ترین دوره تحصیلی در تمام نظام‌های آموزش و پرورش جهان، دوره ابتدایی است، زیرا شکل-گیری شخصیت و رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان بیشتر در این دوره انجام می‌شود. دوره ابتدایی در رشد مفاهیم و معانی اموری که کودک در زندگی روزمره با آن‌ها مواجه است نقش مهمی بر عهده دارد. این دوره تداوم بخش تکوین شناختی، زیستی و اجتماعی کودک که در خانواده پی‌ریزی شده است، می‌باشد (غلامی و پرندین، ۱۴۰۰). همچنین دوره‌ای است که در آن فرصت و موقعیت

^۱- Anxiety

آموزش هوش اخلاقی با استفاده از مثال‌های موجود داستان‌ها و تمرین‌های عملی باعث می‌شود با ایجاد تقویت جانشینی، توانایی‌های کودک در مواجهه با مشکلات فردی و بین‌فردی بالا رود و قبل از واکنش رفتاری، قضاوت درستی نسبت به موقعیت چالشی پیش‌رو داشته باشد (هوئل و همکاران، ۲۰۱۹). تقوی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی نشان دادند آموزش مؤلفه‌های هوش اخلاقی بر بهبود پرخاشگری و نوع‌دوستی کودکان مؤثر است. میرزایی و بنیسی (۱۴۰۱) در پژوهشی دریافتند اثربخشی آموزش قصه‌درمانی با سطح اطمینان ۹۵٪ بر درک مفاهیم اخلاقی، اضطراب و افسردگی، هوش هیجانی و خودکارآمدی در کودکان تأثیر مثبت و معناداری دارد. شرکت و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی نشان دادند آموزش هوش معنوی در گروه آموزش سبب ارتقاء هوش معنوی، کاهش اضطراب و کاهش افسردگی شده است. محمدی نصرآبادی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی نتیجه گرفتند آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق کارتون (مؤثر در پسران) و قصه‌گویی (مؤثر در دختران) به طور معناداری باعث رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان (در محیط غیررسمی) می‌شود.

همچنین جوادی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی نشان دادند در اثر آموزش هوش اخلاقی، بین میانگین بهزیستی روانشناختی در مرحله پیش‌آزمون بین گروه‌های مداخله و کنترل تفاوت معناداری وجود نداشت. قدم‌پور و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی نشان دادند پس از آموزش هوش اخلاقی، در گروه آزمایش افزایش معناداری در بخشودگی بین‌فردی نسبت به گروه گواه ملاحظه شد. پارکر و آشر^۶ (۲۰۲۰) در پژوهشی نتیجه گرفتند از طریق قصه‌گویی می‌توان مفاهیمی چون احترام، مراقبت از دیگران، تحمل کردن افراد با ویژگی‌های متفاوت، انصاف و عدالت را به دانش‌آموزان آموزش داد. مک‌بس و گاملی^۷

خودپنداره فرد است (میرزایی و بنیسی (۱۴۰۱). به عقیده راجرز فرد روان‌نژند (روان‌رنجور) و مضطرب فردی است که تجارت زندگی او با خویشتن پنداره او گاهی ناهماهنگ و گاهی حتی در تضاد است. به همین دلیل او معتقد است برای جلوگیری و کاهش اضطراب، فرد مضطرب از طریق استفاده از دو مکانیزم انکار و تحریف سعی می‌کند بین خود واقعی و زمینه تجربی خود تعادل ایجاد کند (کرکبی و لیندر^۱، ۲۰۲۰). بر اساس موضع-گیری‌های گوناگون متخصصان، تعاریف گوناگونی برای اضطراب ارائه شده است. اضطراب به صورت تشویشی فراگیر، ناخوشایند و مبهم است که اغلب، علائم دستگاه خودکار نظیر سردرد، تعریق، تپش قلب، احساس تنگی نفس در سینه و ناراحتی مختصر معده نیز با آن همراه است (آصفی‌فر و همکاران، ۱۴۰۲).

برای درمان اضطراب از مداخلات گوناگونی نظیر آموزش هوش اخلاقی^۲ استفاده می‌شود. هوش اخلاقی را به روش‌های مختلفی می‌توان آموزش داد که قصه‌گویی^۳ یکی از این روش‌ها است. قصه، تلقین شفابخشی است که باعث کاهش اضطراب کودک می‌شود، به‌نحوی که کودک با همسان‌پنداری خود با شخصیت‌های قصه، می‌تواند عواطف خود را راحت‌تر بشناسد و روش همدلی با احساس دیگران را بیاموزد (قدم‌پور و همکاران، ۱۳۹۷). ارائه الگوهای اخلاقی در قالب داستان و قصه به کودکان سبب می‌شود که آن‌ها با همانندسازی با الگوهای اخلاقی شخصیت‌های داستانی، معیارهای اخلاقی درست و اشتباه را تمییز دهند و بتوانند رفتارهای خود را از بیرون مشاهده و درباره آن قضاوت کنند (دورس و همکاران^۴، ۲۰۲۰).

از سوی دیگر در جریان قصه‌گویی، کودک به خاطر کار اشتباه خود مستقیماً مواخذه نمی‌شود و نیز با دیدن شرایط شخص مقابل، احساسات او را درک و با توضیح معلم علت برخورد را به هنگام کار نامناسب درک می‌کند.

^۵- Hoyle et al

^۶- Parker & Asher

^۷- MacBeth & Gumley

^۱- Kirkby & Linder

^۲- Moral Intelligence

^۳- Storytelling

^۴- Doris et al

بر قصه‌گویی بر اضطراب در دانش‌آموزان دختر دوره ابتدایی انجام شد.

روش‌شناسی

این پژوهش به روش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش-آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل انجام شد. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان دختر پایه ششم ابتدایی شهر سمنان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ به تعداد ۵۶۹ نفر بود که از بین آن‌ها تعداد ۳۰ نفر داوطلب واجد شرایط به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و به صورت تصادفی در ۲ گروه (آزمایش و کنترل) جایدهی شدند. در این پژوهش معیارهای ورود آزمودنی‌ها به مطالعه شامل؛ علاقه‌مند به همکاری در پژوهش، دانش‌آموزان دختر، شاغل به تحصیل در پایه ششم ابتدایی، ساکن شهر سمنان و همچنین معیارهای خروج شامل؛ عدم علاقه‌مندی به همکاری در پژوهش، داشتن بیش از ۲ جلسه غیبت در جلسات مداخله و بی‌پاسخ گذاشتن حداقل ۵ درصد از سؤالات پرسشنامه بود. برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از ابزارهای شرح زیر استفاده شد:

پرسشنامه اضطراب^۵: این پرسشنامه توسط مارچ و همکاران^۶ (۱۹۹۷) ساخته شده و دارای ۳۹ سؤال می‌باشد. پرسشنامه مذکور دارای چهار بعد شامل؛ اضطراب اجتماعی، اضطراب جدایی، اجتناب از آسیب و نشانه‌های جسمانی است. این پرسشنامه به صورت مقیاس ۴ درجه-ای لیکرت شامل؛ هرگز (صفر)، بندرت (۱)، گاهی اوقات (۲) و همیشه (۳) نمره‌گذاری می‌شود. حداقل و حداکثر نمره آن به ترتیب صفر و ۱۱۷ بوده و خط برش آن نیز ۵۸/۵ می‌باشد. مارچ و همکاران (۱۹۹۷) روایی این پرسشنامه را به روش تحلیل عاملی ۰/۵۲ و ضریب پایایی آن را نیز با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ گزارش کردند. همچنین شرکت و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی روایی صوری این پرسشنامه را با استفاده از نظرات تعداد

(۲۰۲۰) در پژوهشی دریافتند دلسوزی به عنوان یکی از مؤلفه‌های هوش اخلاقی با کاهش مشکلات روانشناختی و افزایش بهزیستی روانشناختی همراه است. یانگ و مائو^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی دریافتند بین هوش معنوی با افسردگی، پرخاشگری، خصومت، اضطراب و خودفروبی در دانش‌آموزان رابطه معنادار معکوسی وجود دارد.

از ضرورت‌های انجام پژوهش حاضر می‌توان به میزان شیوع مشکلات رفتاری در بین دانش‌آموزان اشاره نمود؛ به طوری که شیوع اختلال اضطراب در ایران ۱۸/۸ درصد و شیوع آن در دانش‌آموزان دختر بیشتر از پسران گزارش شده است (عباس‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱). از طرفی مشکلات رفتاری مانند اضطراب نه تنها برای دانش‌آموزان بلکه برای والدین آن‌ها نیز با پیامدهای ناخوشایندی همراه است (محمودی و همکاران، ۱۴۰۱). ایزسی و ستینکایا^۲ (۲۰۲۴) در پژوهشی نشان دادند مداخله قصه‌گویی در کاهش نمرات اضطراب مؤثر بود و این نتیجه در مرحله پیگیری نیز ماندگار بود. افرادی که در سنین کودکی و نوجوانی علائم اضطراب را نشان می‌دهند، بیشتر از سوی همسالان خود طرد می‌شوند. طرد از سوی همسالان می‌تواند موجب بروز مشکلات روانشناختی جدی در دوران بعدی زندگی را فراهم آورد. همچنین اختلال اضطراب، احتمال ابتلای افراد به سوء مصرف مواد، فعالیت‌های بزهکارانه، اختلالات خلقی، اختلالات عصب روانشناختی و اختلالات شخصیت مرزی را افزایش می‌دهد (کارلو و همکاران^۳، ۲۰۲۴). از سوی دیگر این دانش‌آموزان مشکلات گوناگونی از جمله عزت نفس پایین، تکانشگری، بی‌قراری و بیش‌فعالی، پرخاشگری، دروغ‌گویی، دزدی، عملکرد تحصیلی ضعیف و ادراک ضعیف از خودکارآمدی و شایستگی اجتماعی دارند (گیو و همکاران^۴، ۲۰۲۱). بر اساس آنچه گفته شد این پژوهش هم با هدف تعیین اثربخشی آموزش هوش اخلاقی مبتنی

1- Yang & Mao

2- İzci & Çetinkaya

3- Carollo & et al

4- Guo et al

5- Anxiety Questionnaire

6- March et al

۵ نفر از متخصصان رشته روانشناسی، مطلوب و پایایی آن را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۷ به دست آوردند.

- پروتکل آموزش هوش اخلاقی به شیوه قصه گویی^۱:
این پروتکل توسط فرانک و بوربا^۲ (۲۰۱۴) ساخته شده و در طی ۱۲ جلسه ۵۰ دقیقه‌ای آموزش داده می‌شود. خلاصه محتوای این پروتکل به شرح جدول ۱ زیر است:

---

^۱- Protocol for Teaching Moral Intelligence Through Storytelling

^۲- Frank & Borba

جدول ۱. خلاصه محتوای پروتکل آموزش هوش اخلاقی به شیوه قصه‌گویی فرانک و بوربا (۲۰۱۴)

جلسات	محتوا	زمان
اول	آشنایی آزمودنی‌ها با یکدیگر، بیان اهداف گروه و برنامه آموزشی، اجرای پیش‌آزمون	۵۰ دقیقه
دوم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش مصادیق مهربانی در روابط بین فردی مانند به دست آوردن دوستان بیشتر، مهربانی متقابل و جلب حمایت دیگران	۵۰ دقیقه
سوم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش همدلی بر روابط بین فردی مانند افزایش محبت و دوستی بین افراد	۵۰ دقیقه
چهارم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش فضیلت وجدانی بودن و مسئولیت‌پذیری	۵۰ دقیقه
پنجم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش خویشتن‌داری و تأثیر آن بر روابط یکدیگر	۵۰ دقیقه
ششم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش فضیلت انصاف در زندگی و رعایت عدالت در ارتباط با دیگران	۵۰ دقیقه
هفتم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش مصادیق بردباری مانند رسیدن سریع‌تر و بهتر به خواسته‌ها و عدم قضاوت زود هنگام	۵۰ دقیقه
هشتم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش درستکاری و اهمیت آن در رفتار، مصادیق راستگویی و پرهیز از دروغ‌گویی	۵۰ دقیقه
نهم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش مصادیق بخشش مانند گذشت از اشتباه دیگران و پیامدهای مثبت آن مانند اصلاح رفتار اطرافیان و برقرار بودن پیوندهای دوستی	۵۰ دقیقه
دهم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش وفای به عهد و اهمیت و تأثیر آن در روابط مانند جلب اعتماد دیگران و عدم ایجاد کدورت بین دوستان	۵۰ دقیقه
یازدهم	بررسی تکلیف جلسه قبل و آموزش نه گفتن مؤدبانه به خواسته‌های نا به جای دیگران، دفاع از حقوق شخصی خود و اهمیت این مهارت برای روابط فردی	۵۰ دقیقه
دوازدهم	مرور کلی و جوع بندی مطالب و اجرای پس‌آزمون	۵۰ دقیقه

منظور از آزمون شاپیرو-ویلک، لوین و بررسی معناداری بتای اثر متقابل پیش‌آزمون و گروه در مدل از آزمون رگرسیون خطی استفاده شد. سطح معناداری برای آزمون ۰/۰۵ لحاظ گردید.

یافته‌ها

در این پژوهش میانگین و انحراف معیار سن آزمودنی‌ها در گروه آزمایش $11/95 \pm 0/24$ سال و در گروه کنترل $11/99 \pm 0/43$ سال بود. همچنین کمترین فراوانی آزمودنی‌ها مربوط به گروه آزمایش با تعداد ۱ نفر ($3/57\%$) دارای اعضای خانواده ۵ نفره و بیشترین آن‌ها نیز مربوط به گروه آزمایش با تعداد ۱۰ نفر ($36/71\%$) دارای اعضای خانواده ۳ نفره بودند. در جدول ۲ میانگین و انحراف معیار مؤلفه‌های اضطراب محاسبه شده است.

در پژوهش حاضر ملاحظات اخلاقی شرح ذیل رعایت شد: (۱) پیش از شروع مطالعه، شرکت کنندگان از موضوع و روش اجرا مطالعه مطلع شدند. (۲) پژوهشگر متعهد شد تا از اطلاعات خصوصی و شخصی آزمودنی‌ها محافظت نماید. (۳) پژوهشگر متعهد شد نتایج پژوهش را در صورت تمایل آزمودنی‌ها، برای آن‌ها تفسیر نماید. (۴) در صورت مشاهده هرگونه ابهام، راهنمایی‌های لازم به آزمودنی‌ها ارائه شد. (۵) مشارکت در پژوهش هیچگونه بار مالی برای شرکت کنندگان بدنبال نداشت و (۶) این پژوهش با موازین فرهنگی آزمودنی‌ها و جامعه هیچ‌گونه مغایرتی نداشت. همچنین به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش توصیفی از میانگین و انحراف معیار و در بخش استنباطی از آزمون پارامتریک تحلیل کوواریانس به کمک نرم‌افزار SPSS26 استفاده شد. اما قبل از انجام دادن این آزمون لازم بود پیش‌فرض‌های آن بررسی شود. برای این

جدول ۲. محاسبه میانگین و انحراف معیار اضطراب و مؤلفه‌های مربوطه

گروه آزمایش		گروه کنترل	
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار

موقعیت		متغیرها	
۱/۸۲	۱۷/۳۵	۱/۵۵	۱۷/۴۲
۱/۸۷	۱۶/۵۰	۱/۲۲	۱۱/۵۷
۱/۷۰	۱۶/۸۵	۱/۷۲	۱۷/۲۸
۱/۷۶	۱۶/۲۱	۱/۲۰	۱۱/۲۸
۲/۳۵	۱۷/۷۸	۲/۱۷	۱۸/۴۲
۲/۶۷	۱۶/۷۱	۱/۲۵	۱۱/۷۸
۱/۷۱	۲۱/۱۱	۱/۷۰	۲۱/۰۰
۲/۸۰	۱۹/۷۸	۱/۶۵	۱۴/۴۲
۴/۲۶	۷۲/۰۰	۳/۹۵	۷۴/۱۴
۷/۰۰	۶۹/۲۱	۲/۴۶	۴۹/۰۷

نتایج جدول ۲ میانگین و انحراف معیار اضطراب و مؤلفه‌های مربوطه را در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه‌های آزمایش و کنترل نشان می‌دهد. همانطوری ملاحظه می‌شود نمرات اضطراب و مؤلفه‌های اضطراب اجتماعی، اضطراب جدایی، اجتناب از آسیب و نشانه‌های جسمانی در پس‌آزمون گروه آزمایش کاهش پیدا کرده است. در حالی که این تغییرات در گروه کنترل چشمگیر نیست. به منظور تجزیه و تحلیل آماری در بخش استنباطی داده‌ها، از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد. قبل از انجام این آزمون، پیش فرض‌های آن بررسی شد. نتایج آزمون ام‌باکس نشان داد که شرط همگنی ماتریس‌های واریانس/کوواریانس به درستی رعایت شد ($P=0/112$, $F=1/560$ و $BOX=19/450$). نتایج آزمون لوین جهت بررسی تساوی واریانس گروه‌ها در متغیر اضطراب نشان داد که سطح معناداری به دست آمده بزرگتر از $0/05$ بود. نتایج آزمون فرض همگنی شیب خط رگرسیون نشان داد

که داده‌ها از فرضیه همگنی شیب رگرسیون در سطح $(P>0/001)$ پشتیبانی کرد. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری بر روی نمره‌های پس‌آزمون متغیر اضطراب با کنترل اثر پیش‌آزمون نشان داد که سطوح معناداری همه آزمون‌ها قابلیت استفاده از تحلیل کوواریانس را مجاز می‌دانست. این نتایج نشانگر آن بود که در گروه‌های مورد مطالعه در مرحله پس‌آزمون حداقل از نظر یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معناداری وجود داشت ($F=25/866$, $P<0/001$, $\lambda=0/155$ ویلکز). مجذور اتا (که در واقع مجذور ضریب همبستگی بین متغیرهای وابسته و عضویت گروهی است) نشان داد که تفاوت بین دو گروه با توجه به متغیرهای وابسته در مجموع معنادار بود و میزان این تفاوت $0/845$ درصد محاسبه شد یعنی $84/5$ درصد واریانس مربوط به اختلاف بین دو گروه ناشی از تأثیر متقابل متغیرهای وابسته بود. در این پژوهش تمامی عملیات آماری با استفاده از نرم‌افزار SPSS26 انجام شد.

نتایج جدول ۳. بررسی وضعیت نرمالیت متغیر اضطراب

متغیر	گروه	مرحله	شاپیرو-ویلک	سطح معناداری
اضطراب	آزمایش	پیش‌آزمون	۰/۹۰۷	۰/۱۴۳
	اضطراب	پس‌آزمون	۰/۹۶۰	۰/۷۱۶
		پیش‌آزمون	۰/۹۵۵	۰/۶۴۴

۰/۰۵۱	۰/۷۵۴	پس‌آزمون	کنترل
-------	-------	----------	-------

تمامی گروه‌های آزمایش و کنترل و نیز مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون برای متغیر اضطراب رد نشد. به عبارتی توزیع داده‌ها نرمال بود.

در جدول ۳ وضعیت نرمال بودن متغیر مورد مطالعه محاسبه شده است. همان‌طور که یافته‌ها نشان می‌دهد بر اساس نتایج آزمون شاپیرو-ویلک، فرض نرمالیتی در

جدول ۴. نتایج آزمون تحلیل کوواریانس اثربخشی آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر قصه‌گویی بر اضطراب

و مؤلفه‌های مربوطه در دانش‌آموزان						
ضریب اتا	P	F	MS	df	SS	مؤلفه‌ها
۰/۷۷۰	۰/۰۰۱	۷۳/۴۹۱	۱۵۲/۴۳۷	۱	۱۵۲/۴۳۷	اضطراب اجتماعی
۰/۷۹۹	۰/۰۰۱	۸۷/۳۷۱	۱۷۳/۲۳۰	۱	۱۷۳/۲۳۰	اضطراب جدایی
۰/۶۷۶	۰/۰۰۱	۴۵/۹۸۷	۱۷۶/۴۰۴	۱	۱۷۶/۴۰۴	اجتناب از آسیب
۰/۵۸۷	۰/۰۰۱	۳۱/۲۹۸	۱۹۰/۱۰۰	۱	۱۹۰/۱۰۰	نشانه‌های جسمانی
۰/۷۹۴	۰/۰۰۱	۹۶/۵۰۵	۲۷۶۱/۴۰۶	۱	۲۷۶۱/۴۰۶	اضطراب کل

دختر دوره ابتدایی انجام شد. نتایج نشان داد آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر قصه‌گویی بر اضطراب در دانش‌آموزان دختر دوره ابتدایی تأثیر دارد. این نتیجه با یافته پژوهش‌های میرزایی و بنیسی (۱۴۰۱)، شرکت و همکاران (۱۳۹۹)، ایزسی و ستینکایا (۲۰۲۴) و یانگ و مائو (۲۰۲۰) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت قصه‌گویی سبب می‌شود تا کودکان با احساسات و رفتارهایی مقابله کنند که براحتی نمی‌توانند با اطرافیان و مشاور مدرسه خود به طور مستقیم صحبت کنند. در قصه‌گویی تلاش بر این است که کودکان نسبت به احساسات و افکار خود به خصوص در زمینه نحوه روبه‌رو شدن با مشکلات آگاهی بیشتری پیدا کنند. نتایج مطالعات نشان می‌دهد که قصه‌گویی در درمان اختلالات روانی نظیر مشکلات رفتاری-عاطفی، یادگیری، اضطرابی و مشکلات رفتاری تأثیر مثبت دارد (غلامی و پرنسین، ۱۴۰۰). آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر قصه‌گویی در راستای کاهش مشکلات روانی از قبیل افسردگی، اضطراب، آسیب‌های همبسته با اضطراب، استرس، خصومت و بیماری‌های روان‌تنی مؤثر بوده است. افرادی که هوش معنوی بالاتری دارند، یک زندگی غنی از معنا پیدا می‌کنند و به آینده امیدوار هستند. علاوه بر این،

بر اساس نتایج جدول ۴، تحلیل کوواریانس با کنترل نمرات پیش‌آزمون نشان داد که نمرات اضطراب و مؤلفه‌های مربوطه در بین آزمودنی‌های دو گروه قبل از اجرای پژوهش تفاوت معناداری نداشتند. با کنترل این رابطه غیرمعنادار و با توجه به ضریب F محاسبه شده، تفاوت میانگین نمرات متغیرهای دو گروه از لحاظ آماری معنادار است ($P < ۰/۰۰۱$). به عبارت دیگر، آموزش گروهی هوش اخلاقی مبتنی بر قصه‌گویی باعث کاهش نمرات اضطراب و مؤلفه‌های مربوطه در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل در مرحله پس‌آزمون شده است. مجذور اتا یا ضریب تأثیر حاکی از آن است که مداخله‌های مورد مطالعه باعث کاهش ۷۷/۰ درصدی نمره اضطراب اجتماعی، ۷۹/۹ درصدی نمره اضطراب جدایی، ۶۷/۶ درصدی نمره اجتناب از آسیب، ۵۸/۷ درصدی نمره نشانه‌های جسمانی و ۷۹/۴ درصدی نمره اضطراب کل آزمودنی‌های گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف اثربخشی آموزش هوش اخلاقی مبتنی بر قصه‌گویی بر اضطراب در دانش‌آموزان

پیشنهادهای این مطالعه بدین شرح است: پژوهش مشابهی در محدوده جغرافیایی متفاوت انجام گیرد تا ادبیات مترکم و منسجمی در خصوص متغیرهای ذکر شده فراهم آید. به منظور قابلیت تعمیم پذیری و امکان مقایسه نتایج، مشابه پژوهش مذکور در بین دانش آموزان پسر و در سایر شهرها نیز اجرا گردد. برای جمع آوری داده های مورد نیاز، علاوه بر پرسشنامه از روش های دیگر نظیر مصاحبه و بررسی اسناد و مدارک استفاده شود. معلمان در کنار تدریس مطالب کتاب، بخشی از وقت کلاس را به قصه-گویی پردازند تا از این طریق بتوانند بخشی از اضطراب را در دانش آموزان خود کاهش دهند. روانشناسان و مشاوران مدارس نسبت به تهیه و پخش فیلم هایی درباره نقش قصه گویی بر کاهش اضطراب برای دانش آموزان اقدام نمایند.

منابع

آصفی فر، فرزاد؛ ایوبی، الهه؛ جعفری، کاظم و سلم-آبادی، مجتبی. (۱۴۰۲). رابطه هوش اخلاقی با اضطراب در دانشجویان: نقش میانجی تحمل پریشانی. *پژوهش توانبخشی در پرستاری*، ۹(۴)، ۱۸-۹.

برادران، محمد؛ محمدی پور، محمد و مهدیان، حسین. (۱۳۹۹). مدل علی توانایی حل مسأله ریاضی دانش آموزان بر اساس مهارت تفکر انتقادی با نقش میانجی انگیزه پیشرفت و نگرش به ریاضیات. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۷(۳۷)، ۲۷-۵۲.

تقوی، پگاه؛ عذرا، محمدپناه و چوب فروش، آزاده. (۱۴۰۱). آموزش هوش اخلاقی و تأثیر آن بر رفتار نوع دوستی و پرخاشگری بر روی کودکان زیر هفت سال. *پرستاری کودکان*، ۸(۴)، ۴۹-۴۰.

جوادی نژاد، علی؛ حیدری، علیرضا؛ نادری، فرح؛ بختیارپور، سعید و حافظی، فریبا. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان شناختی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم. *اخلاق زیستی*، ۸(۲۹)، ۶۲-۵۳.

داشتن هوش اخلاقی برای افراد، حمایت اجتماعی می-آورد که در ناملایمتی های زندگی یاریگر آنها است (شرکت و همکاران، ۱۳۹۹). هوش اخلاقی باعث ایجاد معنی و هدف برای زندگی می شود. افرادی که احساس معناداری و هدف در زندگی داشته باشند، در زمان بحران بهتر با شرایط کنار می آیند و حس امید به خدا، آنان را قادر می سازد تا آشفتگی روانی کمتری را تجربه کنند (یانگ و مائو، ۲۰۲۰).

از سوی دیگر در تبیین این یافته می توان گفت هوش اخلاقی توانایی تشخیص درست از اشتباه است که با اصول جهان سازگار بوده و کسی که از هوش اخلاقی بالایی برخوردار می باشد مسئولیت اعمال خویش و پیامدهای آن و همچنین اشتباهات و شکست های خود را می پذیرد. همین امر سبب اتخاذ شیوه های مناسب در هنگام رویارویی با مسائل و مشکلات پیش آمده در جریان زندگی می گردد. در نتیجه فردی که آگاهانه عمل می نماید کمتر دچار مشکلات روانی و اضطراب می گردد (آصفی فر و همکاران، ۱۴۰۲). همچنین کسی که هوش اخلاقی بالایی دارد به شیوه هایی که با اصول و عقایدش سازگار باشد عمل می کند، نسبت به دیگران مهربان و دلسوز است، آنان نیز در زمان نیاز با او همدردی می کنند و مهربان خواهند بود و در شرایط سخت و دشواری ها فرد احساس تنهایی نمی کند و دچار اضطراب نمی گردد زیرا از حمایت های اطرافیان سود می جوید (ایزسی و ستینکایا، ۲۰۲۴).

بر اساس یافته های حاصل از پژوهش پیش رو می توان نتیجه گیری کرد که استفاده از محتوا و دستورالعمل های آموزش هوش اخلاقی به شیوه قصه گویی بر کاهش اضطراب در دانش آموزان مفید است. این پژوهش با محدودیت هایی روبرو بود که می توان به موارد زیر اشاره کرد: برای انتخاب نمونه های پژوهشی از روش هدفمند استفاده شد. برای آگاهی از ماندگاری اثر، آزمون پیگیری انجام نشد. عوامل اجتماعی، اقتصادی و ویژگی های شخصیتی آزمودنی ها کنترل نشد. در همین راستا

emerging adult students. *Acta Psychologica*, 248, 104398.

Doris, J., Stich, S. McKee, M. (2020). The ethical complexities of sponsored digital storytelling. *International Journal of Cultural Studies*, 16(6), 627-640.

Guo, L., Shi, G., Du, X., Wang, W., Guo, Y., Lu, C. (2021). Associations of emotional and behavioral problems with Internet use among Chinese young adults: the role of academic performance. *Journal of Affective Disorders*, 287, 214-221.

Hoyle, R.H., Fejfar, M.C., Miller, J. (2019). The role of storytelling in understanding children's Malaysian Youth. *Health and the Environment Journal*, 2(1), 10-21.

İzci, S.M., Çetinkaya, B. (2024). The impact of digital storytelling for children during paediatric day surgery on anxiety and negative emotional behaviors: Randomized controlled trial. *Journal of Pediatric Nursing*, 77, e231-e241.

Kirkby, R.J., Linder, H. (2020). Exercise is linked to reductions in anxiety but not premenstrual syndrome in women with prospectively assessed symptoms. *Academic Search Premier*, 33(2), 222-230.

MacBeth, A., Gumley, A. (2020). Exploring compassion: A meta-analysis of the association between self-compassion and psychopathology. *Clinical Psychology Review*, 32(6), 545-552.

Parker, J.G., Asher, W. (2020). Learning values through moral stories using a storyboard. *Research Gate*, 2(8), 40-48.

Yang, K.P., Mao, X.Y. (2020). A viable model and self-report measure of spiritual intelligence. *Educational and psychological*, 28, 68-85.

شرکت، مرضیه؛ کلانتری، مهرداد؛ آذربایجانی، مسعود و عابدی، محمدرضا. (۱۳۹۹). مقایسه اثربخشی آموزش هوش معنوی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی و آموزش هوش معنوی بر اساس دیدگاه باول بر بهزیستی روانشناختی دانشجویان. *علوم روانشناختی*، ۱۹(۹۳)، ۱۱۳۹-۱۱۲۵.

عباس‌زاده، فاطمه؛ فخری، محمدکاظم و عباسی، قدرت‌الله. (۱۴۰۱). اثربخشی درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر حساسیت اضطرابی و تکانشگری در دختران نوجوان دارای اختلال اضطراب اجتماعی. *فصلنامه ابن‌سینا*، ۲۴(۲)، ۷۶-۷۰.

غلامی، نسرين و پرندين، شيما. (۱۴۰۰). اثربخشی قصه‌گویی با تأکید بر معنویت بر کاهش کمرویی و اضطراب و افزایش انعطاف‌پذیری تحصیلی کودکان دبستانی. *سواد تربیتی معلم*، ۱(۱)، ۱۱۰-۱۲۴.

قدم‌پور، عزت‌اله؛ کلانتر، جهانگیر و یوسف‌وند، لیلا. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش هوش اخلاقی به شیوه قصه‌گویی بر بخشودگی بین‌فردی دانش‌آموزان. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۴۱، ۸۹-۷۳.

محمدی نصرآبادی، محدثه؛ علوی لنگرودی، سیدکاظم؛ زندوانیان، احمد و استبرقی، مهدیه. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق قصه‌گویی و پویانمایی بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش-دبستانی. *تفکر و کودک*، ۱۰(۲)، ۲۶۲-۲۳۹.

محمودی، سیما؛ محمدپناه، عذرا؛ چوب‌فروش، آزاده و فاروقی، پریا. (۱۴۰۱). اثربخشی بازی درمانی خانواده محور بر کاهش مشکلات رفتاری کودکان. *مجله پزشکی*، ۴۴(۲)، ۱۵۹-۱۵۲.

میرزایی، زینب و بنیسی، پریناز. (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش قصه درمانی در درک مفاهیم اخلاقی، اضطراب و افسردگی، هوش هیجانی و خودکارآمدی در کودکان پسر و دختر. *مجله رویکردی نو در علوم تربیتی*، ۴(۳)، ۱۰۸-۹۵.

Carollo, A., De Marzo, S., Esposito, G. (2024). Parental care and overprotection predict worry and anxiety symptoms in

---

Quarterly Journal of Educational Psychology Skills
Islamic Azad University Tonekabon Branch
Vol. 15, No. 4, winter 2025, No 60

Journal of Educational
Psychology

The Effectiveness of Teaching Moral Intelligence based on Storytelling on Anxiety in Elementary School Girl Students

Fateme Doust Mohamadi¹, Atefe Bidokhti^{*2}

1) M.A. Department of Psychology, Semnan Branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran

2) Assistant Professor, Department of Psychology, Semnan Branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran

---

Abstract

This research was conducted with the aim of investigating the effectiveness of moral intelligence training based on storytelling on anxiety in elementary school girl students. The research method was a semi-experimental type and a pre-test-post-test research design with a control group. The statistical population included all the sixth grade female students of Semnan city in the academic year of 2023-2024 in the number of 569 people, of which 30 people were randomly selected by purposeful sampling into two groups (experiment 15 people and control 15 people) were placed. To collect the required information, March and et al's anxiety questionnaire (1997) was used. For 12 sessions, the experimental group was subjected to the intervention of moral intelligence training protocol in the storytelling method of Frank and Burba (2014). The analysis of covariance statistical test was used to analyze the data. The findings showed that teaching moral intelligence through storytelling was effective in reducing students' anxiety ($P < 0.001$). Based on the results of the present study, it can be concluded that using the content and instructions of teaching moral intelligence in the way of storytelling is useful for reducing anxiety in students.

Keywords: Moral Intelligence, Storytelling, Anxiety, Students

---